

ТОТЕМНІ ТВАРИНИ І ПОЕТИКА НОМІНАЦІЙ У РОМАНІ ДЖОРЖА Р.Р. МАРТІНА «ГРА ПРЕСТОЛІВ» ЗА ЦИКЛОМ «ПІСНЯ ЛЬОДУ І ПОЛУМ'Я»

Характер архітектоніки роману Джорджа Р.Р. Мартіна «Гра престолів» (1996) за циклом «Пісня льоду і полум'я», його тісний зв'язок із міфологією, світовою історією взагалі та британською старовиною зокрема, дають багатий матеріал для багатоаспектного літературознавчого аналізу.

Сюжет твору, що розгортається у різних часових планах (контексті давноминулого, минулого та теперішнього часу), зосереджено навколо представників декількох старовинних династій (будинків), символом родини кожної з яких є відповідна тотемна тварина, що зумовлює характер, поведження та вчинки її членів. Зоосимволізм, зоогеральдика і зоототемізм широко представлені у творі, є лейтмотивними та відіграють значну роль у фабульній структурі.

Незважаючи на свою семантичну ємкість у контексті роману, до теперішнього часу образи тотемних тварин, специфіка їх зображення, джерело виникнення, місце та функції у сюжеті твору залишаються поза увагою дослідників. Більш того, на сьогоднішній день текст саги в цілому, яку критика визнала шедевром сучасного епічного фентезі, є маловивченим з позиції літературознавчого аналізу. Мислиться, що така ситуація зумовлена порівняною новизною твору, особливо для українського читача, який ознайомився з ним значно пізніше американської аудиторії.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні місця і ролі тотемних тварин у сюжеті роману Дж.Р.Р. Мартіна «Гра престолів» та специфіки пов'язаних з ними номінацій.

Тож основною рисою родинної генеалогії кожного аристократичного дому світу Мартіна є деякий містичний зв'язок з певною твариною, знаком роду, тотемом. «Тотем (англ. totem – його рід) – істота чи предмет (найчастіше тварина чи рослина), що знаходиться «в спорідненості» з конкретною групою людей. Тотемізм представляє собою проєкцію на природу кровноспоріднених відносин, характерних для загальних родоплемінних громадських структур...» [7, с. 367]. Зв'язок родини з певним звіром підкреслюється у романі через цікаве сюжетне рішення: історія одного з головних домів – Старків (the House of Stark) починається зі страти Недом Старком дезертира товариства Нічної варти (Night's Watch) і знайдення у ту ж саму мить мертвого лютововка з вовченятами – тварини, яку вже 200 років не бачили на південь від Стіни (the Wall). Ця Стіна як просторовий елемент роману, що захищає північний кордон держави, на думку літературознавців, є інновацією Мартіна, і, здавалось би, не має аналогів: «The Wall is a colossal fortification which stretches for 300 miles along the northern border of the Seven Kingdoms, defending the realm from the

wildlings who live beyond. The Wall is reported to be over 700 feet tall and is made of solid ice. It was reportedly constructed using both magic and mundane means some eight millennia ago to defend the realm against the White Walkers who reportedly dwell in the uppermost north <...>. The Wall is defended and held by the Sworn Brothers of the Night's Watch <...>. The headquarters of the Watch is Castle Black, located in the shadow of the Wall at the northern end of the Kingsroad» [16, с. 178-179]. Між тим, подібний просторовий елемент є частиною топосу північного кодону старовинної Британії, відоме як Адріанський вал – пам'ятник періоду римських завоювань: «This defensive wall, which stretched for 73 miles, was built between A.D. 122 and 127. It was twenty feet high and eight feet thick. Twenty thousand legionaries manned the area and detachments constantly patrolled the flat walk along the top. The wall had seventeen great forts, as well as a “milecastle” each mile and a turret or signal tower every 500 yards. On the northern side of the wall was a thirty-foot ditch and on the southern side was a road to permit the rapid movement of troops to areas where the Picts and Scots attacked» [19, с. 9]. Крім того, цікавою є назва усього королівства – the Seven Kingdoms, що знов повертає нас до Британії англосаксонського періоду: «By 600, with the invasions over, these seven kingdoms had been established (T.C. – Northumbria, Mercia, Wessex, Sussex, Essex, East Anglia, Kent)» [19, с. 13].

Старки володіли північчю і називались «the ancient Kings of Winter»: «For thousands of years, they ruled from Winterfell as Kings of the North» [18, с. 785]. Відповідно знайдена тварина півночі з споконвіку вважалась символом їхнього роду: «“Lord Stark”, Jon said. “There are five pups”, he told Father. “Three male and two female”. <...> “You have five trueborn children” Jon said. “Three sons, two daughters. The direwolf is the sigil of your House. Your children were meant to have these pups, my lord”»; «“The direwolf graces the banners of House Stark”» [18, с. 17]. Цікаво, що сам Джон Сноу (Snow – сніг, як називали на півночі незаконнонароджених дітей), бастард лорда Старка, знаходить і шосте вовчєня, яке, як і він сам у родині Старка, відрізнялось від іншого потомства лютововка: «His fur was white, where the rest of the litter was grey. His eyes were as red as the blood of the ragged man who died that morning. Bran thought it curious that this pup alone would have opened his eyes while the others were still blind» [18, с. 18]. Тож спостерігаємо кольорову символіку. Вовча Сноу – білого, снігового кольору, як і прізвище його власника. Таким чином, з моменту знаходження вовчєнят їх доля починає бути пов'язаною із домом Старків. Батько сімейства Еддард (Нед) Старк подібно до вовчиці гине на Півдні. Джон Сноу, як і біле вовчєня, що відповзло від матері найдалше, покидає родинне гніздо заради служби на Стіні у Нічній варті. Молодшій доньці Неда Старка Арії вдається втекти з Королівської Гавані від рук короля Джофрі, як до цього втікає її вовчиця Німерія. При цьому Арія підтримує зв'язок із нею навіть з іншого материка. Вовчєня Літо рятує від загибелі Брана, якого називають літнім дитям.

Крім того, самі імена, дані вовчєням, відображають характер Старка, який ним володіє. Так, старша донька лорда Старка, добре вихована Санса

називає свою вовчицю Lady. Літній Бран – Літом (Summer). Джон Сноу, який був для Кейтлін Старк, дружини Неда, привидом забороненого кохання її чоловіка до іншої жінки називає свого вовка Ghost. Малюк Рікон нарікає своє вовчєня Кошлатим Песиком. Лютововк старшого сина Старка – Роба – б'ється нарівні зі своїм хазяїном у битвах. Крім того, усі діти Старка бачуть вовчі сни, які закінчуються зі смертю їх лютововка.

При цьому, говорячи про тотемні тварини у романі, необхідно зауважити, що мова не йдеться про родинно-племінний устрій, адже умовно-історичний час твору максимально наближений до Середньовіччя. Тому яскравою рисою мартіновського тотемізму є тонка грань між тотемом як таким і переходом тотему у геральдику. Так родинним гербом Старків є все той же лютововк: «a grey direwolf on an ice-white field» [18, с. 785]. Тож ми спостерігаємо сплетення зоототемізму і зоогеральдики.

Саме поняття лютововка є північноамериканською реалією земного минулого. За романом Мартіна ця напівміфічна істота нібито мешкала за Стіною: «A wolf <...>. A freak <...>. Look at the size of it. <... Half buried in bloodstained snow, a huge dark shape slumped in death. Ice had formed in its shaggy grey fur, and the faint smell of corruption clung to it like a woman's perfume. Bran glimpsed blind eyes crawling with maggots, a wide mouth full of yellowed teeth. But it was the size of it that made him gasp. It was bigger than his pony, twice the size of the largest hound in his father's kennel. <...> That's a direwolf» [18, с. 15]. Його прототипом є Dire Wolf (лат. *Canis dirus*, рос. жахливий вовк) – вид, який насправді мешкав на нашій планеті в епоху пізнього плейстоцену на території Північної Америки. Жахливі вовки мали трохи коротші, проте міцні лапи у порівнянні з тулубом, більш виражену щелепу та довші зуби у порівнянні з сучасними вовками, мозок їхній був дещо меншим. Тулуб в середньому досягав довжини у 150 см, вага від 50 до 80 кг. [14].

Простір Семи Королівств організовано як зони панування основних аристократичних домів. Якщо суворі Старки володіють холодною Північчю, то теплий Південь належить сонячним левам – The Lannisters: «Their sigil is a golden lion upon a crimson field. Lannister words are *Hear Me Roar!*» [18, с. 787]. Зв'язок з лєвовою сутністю простежується не лише у хоробрості Ланістерів, пихатості, звичці носити золотий обладунок, але й у зовнішності: усі вони мають особливий колір волосся – «hair as bright as beaten gold» [18, с. 36]. Крім того, вони по-королівські багаті і завжди були наближені до королівського двору: «The gold of Casterly Rock and the Golden Tooth has made them the wealthiest of the Great Houses» [18, с. 787]. На момент дії роману Серсея Ланістер є дружиною володаря Семи Королівств: «Queen Cersei, wife of King Robert I Baratheon» [18, с. 787], а її діти – претендентами на престол. Саме золоте волосся принца Джофрі видає, що він не є сином темноволосого короля Роберта і законним спадкоємцем корони Семи Королівств, а бастардом брата Серсеї – Джейме Ланістера.

Вибір автором лева як тотему подібного сімейства не є випадковим. Лев як знак є алюзією до королівського дому Сполученого Королівства. Як

символ він привнесений на територію Британії у часи римських завоювань. Прийнято вважати, що Золотий лев Англії був особистим знаком Генріха I (1100-1135), потім – геральдичним символом Плантагенетів. Використовувався як особистий знак Ричарда I Левине серце. Пізніше став пізніше він став важливою частиною складеного герба Великобританії. При цьому необхідно зауважити, що лев Мартіна і британський бестіарій дещо різняться. Якщо британський лев – це прямо задивлений лев, що повстає [11, с. 340], то лев Мартіна – гордоступий, зображений у профіль.

Таким чином, під час аналізу тотемних тварин у романі Джорджа Мартіна «Гра престолів», доходимо висновку, що вибір особливого бестіарію письменником, у творі якого – широкий історичний інтертекст, що відсилає нас до стародавньої Британії, не є випадковим. Якщо образи-символи лютововка і лева як тотемних і геральдичних тварин є привнесеними по відношенню до територіальної символіки, то більшість знаків зображених будинків є споконвічними, оригінальними і мають кельтське походження.

Так, у ході розвитку сюжету стає відомо, що дружина Неда Старка Кейтлін належить до стародавнього роду – the Tullys, які панують у долині річок. Не випадково, що і топоніми даного простору несуть у собі сему води: «Riverrun» [18, с. 791], а Тулли називають «the River Kings». Відповідно знаком Тулли є водна істота – риба, форель: «The Tully sigil is a leaping trout, silver, on a field of ripping blue and red. <...> The Tully words are *Family, Duty, Honor*» [18, с. 791]. Цікаво, що у кельтів одним із найчастіше уживаних знаків є лосось: «Ця тварина зустрічається у кельтів, напевно, частіше, ніж будь-яке інше. Воно завжди означало мудрість і набуття знання. У деяких джерелах це пояснюється тим, що лосось плаває у ставку, біля якого ростуть Дев'ять Ліщин Мудрості. Горіхи падають з них у воду, лосось з'їдає їх, знаходячи здатність передавати мудрість людям. Лосось з Ассарое – одна з найвідоміших риб у кельтському світі. Він, щонайменше ровесник часу і був свідком більшості парафій і зникнень людства» [12].

Не менш цікавою є і сама номінація роду, дому Tully, яке співзвучне з грецькою назвою легендарного острова Туле (лат. Thule), що за Піфієм знаходиться у шести днях подорожі від Британії [15, с. 123]. Плинній Старший, розповідаючи про острови навколо Британії, пише: «Самим далеким островом, про який нам відомо, є Тулі, де взагалі немає ночей в середині літа, а саме коли Сонце проходить через сузір'я Рака, і навпаки, взагалі немає днів у середині зими – обидва ці періоди, як вважають, тривають по шість місяців» [10, с. 145]. Тут необхідно зауважити, що темпоральна організація роману передбачає наявність лише двох календарних сезонів – літа і зими, кожен з яких може тривати роками. І зима асоціюється з темрявою і безкінечною ніччю, що співвідноситься з описаними географічними особливостями острова. Орозій же поміщав острів Туле до північного заходу від Ірландії та Британії. У IX столітті ірландський чернець Діку (Dicuil) у своєму творі «Про вимір Землі» пише про те, що Тулі знаходиться на північ від Шотландії і, ймовірно, є Ісландією. Прокопій Кесарійський вважав Тулі частиною Скандинавського півострова

[13]. Старовинне позначення острова виглядає як Tile, що означає черепицю, яка у свою чергу нагадує луску риби. Див. карту 1:

Також у часи гітлерівської Німеччини існувало окультне товариство «Туле», назва якого походить від міфічної північної країни з давньогрецьких легенд, зокрема «Енеїди» Вергілія, нащадками якої вважали себе арійці.

Повертаючись до тексту «Гри престолів», не можна не згадати інший старовинний дім – The Arryns, що володарювали у районі гір, і яким протегує відповідна тварина – птах, сокіл: «The Arryns descended from the Kings of Mountain and Vale. Their sigil is the moon-and-falcon, white upon blue field» [18, с. 789]. Втім, говорячи про алузійність знака, необхідно зауважити, що у кельтів мова йдеться не про сокола як такого. У кельтській міфології замість нього використовується орел чи яструб, що символізують пам'ять про старовину від початку часів і мудрість. Сам сокіл (символ швидкості і стрімкості) як геральдичний знак перебрався до Британії разом з нормандськими завойовниками та укорінився за часи правління Едуарда IV, якого прозвали соколом Плантагенетів, адже він тримав щит, на якому красувався сокіл на золотій фортеці (родовому знаку Йорків).

Співзвучність прізвища Аггун з аріями (стародавніми народами індоєвропейської мовної сім'ї, інформація про яких збереглася у індійських та іранських джерелах) приводить нас до етимології даної номінації, яка означає: «благородний, світлоносий» [2; 3]. Саме таке її розуміння повертає нас до девізу Арринів: «The Arryn words are *As High As Honor*» [18, с. 789].

Іншою тотемною твариною і водночас геральдичним символом «of the youngest of the Great Houses», зображеного Мартіном – The Baratheons, є олень: «The Baratheon sigil is a crowned stag, black, on a golden field. Their words are *Ours is the Fury*» [18, с. 783]. У кельтів олень «вважався магичною істотою, яке може провести людину в Інший Світ і часто з'являвся в образі прекрасної діви, яка могла перетворюватися на лань» [12]. Сам знак прийшов у родину Баратеонів по жіночій лінії: «Orys took the girl to bride, and adopted the banner, honors, and words of her line» [18, с. 783]. Сучасний володар знаку король Роберт Баратеон постійно грає зі своїм життям, немов бажаючи смерті, через яку він би міг возз'єднатися зі своєю загиблою нареченою,

сестрою Неда Старка, страченою попереднім королем. В ім'я Ліани він віддав смерті і її ката: «“I vowed to kill Rhaegar for what he did to her” // “You did”, Ned reminded him. // “Only once,” Robert said bitterly”. // “In my dreams, I kill him every night,” Robert admitted. “A thousand deaths will still be less than he deserves”. // <...> Ned had loved her [Lyanna – Т.С.] with all his heart. Robert had loved her even more” [18, с. 40-41].

Говорячи про тотемні тварини як знаки аристократичних родів світу Мартіна, варто повернутися до назви самої держави – The Seven Kingdoms. Поняття семи королівств, запропонованих у романі, можна інтерпретувати і в дещо іншому ключі. Колеман у своїй книзі «Комітет 300», говорячи про королівські аристократичні сім'ї, що представляють династію Меровінгів, називає сім країн: Італію, Німеччину, Швейцарію, Великобританію, Голландію і Грецію. Згадка нами Меровінгів не випадкова. Династія Меровінгів відома як династія Дракона. Зауважимо, що в романі Мартіна «The Game of Thrones» королівський трон Семи Королівств довгий час займали завойовники-Таргаріани або Дракони (згадаймо російське Тугаринзмій). Відомості, які надає автор про будинок Таргарієнів такі: «The Targaryens are the blood of the dragon, descended from the high lords of the ancient Freehold of Valyria, their heritage proclaimed in a striking (some say inhuman) beauty, with lilac or indigo or violet eyes and hair of silver-gold or platinum white. Aegon the Dragon's ancestors escaped the Doom of Valyria and the chaos and slaughter that followed to settle on Dragonstone, a rocky island in the narrow sea. It was from there that Aegon and his sisters Visenya and Rhaenys sailed to conquer the Seven Kingdoms» [18, с. 799]. Цікавий також той факт, що коріння Меровінгів йдуть до племені Tuatha de Danaan, що в сиву давнину влаштувалося на британських островах [17]. Не можна не помітити той факт, що дракон як символ дому Таргарієнов відсилає нас до стародавнього валлійському символу, присутньому на національному прапорі Уельсу – червоному дракону або І-Драйг Гохе (від ВАЛЛ. Y Ddraig Goch). Практично повністю зберігається колірна палітра при зображенні символу, проте змінюється число голів дракона, що обумовлено «історичними подіями» давнини романного світу: «The Targaryen banner is a tree-headed dragon, red or black, the three heads represented Aegon and his sisters» [18, с. 799]. Більше того, як зазначено вище, відмінною рисою представників династії Дракона мали сріблясте волосся і фіалкові очі, що не одного разу підкреслюється в тексті твору при описі так званих останніх представників роду (the Last Targaryens) – Візеріса (Viserys) і Дейенеріс (Daenerys): «He was a gaunt young man with nervous hands and a feverish look in his pale lilac eyes »[18, с. 25]; «The color [of the dress – Т.С.] will bring out the violet in your eyes» [25]; «Look at her. That silver-gold hair, those purple eyes ...» [18, с. 30]; «Anger flashed in her brother's lilac eyes» [18, с. 30] та ін. Зауважимо, що легендарним драконом Уельсу вважається не хто інший як Драг-ушумгаль (маг-дракон), нащадок аннунаків – легендарних царів-драконів Стародавнього Шумеру. У Старій Англії він відомий під прізвиськом Фіалковий Дракон. За переказами він походив з царського дому Шімті, будучи нащадком шумерського царя

Шарру-кіна, дракона-царя з династії Аккада (2371-2316 рр. до н.е.). Легенда свідчить, що він був безсмертним і любив перетворюватися на дракона, луска якого пахла фіалками [5, с. 185]. Примітно, що у кельтів дракони символізували владу, лідерство, що знайшло своє відображення в словотворенні: “Pendragon” = “вождь”. Крім того, подібно валлійським драконам, дракони Мартіна носять імена та є учасниками історичних подій. Якщо у валлійців це, згідно з «Історії бриттів» Неннія [8] і «Історії королів Британії» Гальфрида Монмутського, Вортігерн, Кадваладр, то в «Грі престолів» Джорджа Мартіна це Ессовіус, Валіріон, Вермітракс, Балеріона, Мераксіс, Вхагар, Дрогон, Візеріон, Сіракс і інш. [16].

Крім легендарних мотивів, в основу зображення будинку Таргарієнів покладено певний філософський світогляд, при цьому відкинуто звичне казкове /фольклорне і відповідно толкієнівське сприйняття дракона як істоти прив'язаної до золота, стража або викрадника юних дів. Мартіном використовується концепція Юнга, який виходячи за рамки архітепічного значення даного символу, стверджував, що «дракон є образом матері (тобто дзеркалом материнського початку чи несвідомого), і що він висловлює огиду індивідуума до кровозмішення і страх його вчинення» [5, с. 186], що характерно для династії Таргарієнов: «For centuries the Targaryens had married brother to sister, since Aegon the Conqueror had taked his sisters to bride. The line must be kept pure, Viserys had told her a thousand of times; theirs was the kingsblood, the golden blood of Valyria, the blood of the dragon» [18, с. 29]; «To preserve the blood royal and keep it pure, House of Targaryen has often followed the Valyrian custom of wedding brother to sister» [18, с. 799]. Символічно, що пізніше Дайенеріс Таргарієн нарікають Матір'ю Драконів.

Здаються невинними і імена деяких легендарних королів з династії Драконів, описаних у романі в контексті давноминулого. Серед них – Aegon the Conqueror [18, с. 30], підкорив в свій час the Seven Kingdoms, що є алюзією до Вільгельма Завойовника (William the Conqueror), що підкорив у 1066 Британію [19, р. 25]. А також Mad King Aerys II Targaryen, що також нагадує особистість, яка реально існувала – англійського короля Етельреда Безрозсудного [19, р. 27]. Крім цього, характерні прізвиська, які автор дає своїм героям, вже з інших будинків: John the Bastard [18, с. 17, 253]; Tygion, called the Imp (зауважимо, що тут Диявол змінюється на Бісеня, тому що Tygion – карлик) [18, с. 787]. Обидва прізвиська також пов'язані з Вільгельмом Завойовником, який, будучи незаконнонародженим, отримав свою кличку як Вільгельм Бастард, а за круту вдачу пізніше був прозваний Дияволом, подібно до свого батька Роберта II Диявола [19, с. 26].

Повертаючись до питання про старовинні світових династії, слід згадати про так зване коліно Данове до символів якого належать змії (дракон) і лев. Цікаво, що після Таргарієнов залізним троном of Seven Kingdoms намагається заволодіти ні хто інший як the Lannisters, родовим гербом будинки яких, як ми зазначали раніше, є лев: «Fair-haired, tall and handsome, the Lannisters are the blood of Andal adventurers who carved out a mighty kingdom in the western hills and valleys» [18, с. 787]. Крім того,

історично в двох розділих гілках коліна Данова виділяють північну, яка дала початок династії Меровінгів, і південну –хазарську [17], що повертає нас до поділу створеного Мартіном світу Північ і Південь. До того ж велику схожість з хозарами мають описані в книзі кочівники Дотракійці (Dothraki). Порівняємо загальні характеристики обох. Отже, історичні джерела надають такі відомості про хозарів: «кремезні, безбороді, потворні, приросли до коней. Вони настільки зріднилися з конем, догляду за якої приділяють велику увагу, що вважають ганьбою ходити пішки. Вони воюють тільки на конях, використовуючи як зброю меч, лук зі стрілами і аркан. Вони постійно кочують по різних місцях, ніби вічні втікачі. Прийшовши на багате травною місце, вони ставлять у вигляді кола свої кибитки... винищивши весь корм для худоби, вони знову везуть, так би мовити свої міста, розташовані на возах... Вони ламають усе, що трапляється на шляху» [9, с. 14]. Подібний опис, але вже Дотракійців, знаходимо в романі. Під час весільної церемонії Дейенеріс Таргарієн отримує в подарунок традиційну дотракійську зброю: «The khal's bloodriders offered her the traditional three weapons, and splendid weapons they were. Haggio gave her a great leather whip with a silver handle, Cohollo a magnificent arakh chased in gold, and Qotho a double-curved dragonbone bow taller than she was» [18, с. 99]. Самі ж Дотракійці описані таким чином: «... I looked at the Dothraki and saw half-naked barbarians, as wild as their horses. <...> They are better riders than any knight, utterly fearless, and their bows outrange ours. In the Seven Kingdoms, most archers fight on foot, from behind a shieldwall or barricade of sharpened stakes. The Dothraki fire from horseback, charging or retreating, it makes no matter, they are full as deadly ... and there are so many of them, my lady. Your lord husband alone counts forty thousand mounted warriors in his khalasar» [18, с. 376]. Підкреслюється суворість їх осіб, котрі лякають головну героїню: «His face was hard and cruel, his eyes as cold and dark as onyx» [18, с. 34]. Акцентується увага на важливості коней у житті кочівників. «In some khalasars <...> the bloodriders shared the khal's wine, his tent, and even his wives, though never his horses. A man's mount was his own» [18, с. 379]. Інформація про постійні переїзди дається непрямо, через сприйняття незвиклої до переїздів Дейенеріс Таргарієн: «At first it had not come easy. The khalasar had broken camp the morning after her wedding, moving east toward Vaes Dothrak, and by the third day Dany thought she was going to die. Saddle sores opened on her bottom, hideous and bloody. Her thighs were chafed raw, her hands blistered from the reins, the muscles of her legs and back so wracked with pain that she could scarcely sit» [18, с. 220]. Зазначено, що Дотракійці подорожують у пошуках трави, опис різних видів якої представлено у творі («Past here, there were no hills, no mountains, no trees nor cities nor roads, only the endless grasses, the tall blades ripping like waves when winds blew. <...> There are hundred kinds of grass out there, grasses as yellow as lemon and as dark as indigo, blue grasses and orange grasses and grasses like rainbows» [18, с. 219]), як і інформація про нищівність подібних пересувань: «Behind them the great horde might tear the earth and muddy rivers and send up clouds of choking dust, but the fields ahead of them were always green and verdant» [18, с. 222].

Нащадків коліна Данова називали «довговолосими королями». З язичницьких часів до свого падіння носили вони довге волосся, що вважалося обов'язковим атрибутом монарха. Відсікання волосся вважалося найтяжчою образою для представника династії, на практиці воно означало втрату прав на володіння владою [17]. У книзі Мартіна значення символу переосмислюється – дотракієць сам відсікає собі волосся в разі поразки в бою. Відрубане волосся стає знаком його ганьби: «When Dothraki are defeated in combat, they cut off their braids in disgrace, so the world will know their shame» [18, с. 34]. Цікаво, що у своєму романі Мартін з'єднує останню представницю династії Драконів Daenerys Stormborn і дотракійського вождя (khal, horselord) шляхом їхнього шлюбу, що символічно. «Найдавніші китайські зображення дракона дуже схожі на зображення коня» [5, 185].

Однією з особливостей тотемізму є заборона на вбивство тварини свого роду, чи навпаки, тотемопоїдання. У книзі зображено проведення ритуалу останнього. Так, вагітна Дайенеріс змушена з'їсти сире серце коня: «The heart of a stallion would make her son strong and swift and fearless, or so Dothraki believed, but only if the mother could eat it all» [18, с. 472].

Аналізуючи тотем Дотракійців, слід зауважити, що коні посідали важливе місце у кельтській культурі та житті. Довго вважалося, що зображення коня, яке можна спостерігати на крейдяному схилі Пагорба Білої Кобили в Ултширі дає сили будь-кому, хто його побачить. Символічно, що весільним подарунком кхала Дрого Дайенеріс є саме біло-сіра кобила, особливість якої підкреслюється: «Dany knew just enough about horses to know that it was no ordinary animal. There was something about her that took the breath away. She was grey as the winter sea, with name like silver smoke. <...> “She is the pride of the khalasar,” Ilirio said» [18, с. 100]. При цьому, на відміну від мартіновських дотракійців, у кельтів існувала заборона на вживання в їжу кінського м'яса або на доїдання коней.

Звертаючись до інших родинних тотемів, не можна не проаналізувати кракена – знак Грейджоїв, морських володарів: «The Greyjoy sigil is a golden Kraken upon a black field. Their words are *We Do Not Sow*» [18, с. 797]; «They prided themselves on their fierceness in battle and their sacred freedoms. <...> Legend says the Grey Kings ruled not only the western isles but the sea itself, and took a mermaid to wife» [18, с. 795]. «Кракен – міфічне морське чудовисько гігантських розмірів, відоме за описами ісландських моряків, з мови яких і походить його назва» [1, с. 137]. Першу докладну збірку морського фольклору про кракена склав датський натураліст Ерік Понтоппидан, єпископ Бергенський (1698-1774). Він писав, що кракен є твариною «розміром з плавучий острів». За повідомленням Понтоппидана, кракен здатен схопити шупальцями і затягнути на дно навіть великий бойовий корабель. Ще небезпечнішим для човнів є вир, який виникає при швидкому зануренні кракена на морське дно [1, с. 137 – 140.]. Таким чином, тотожність з тотемом простежується у характері Грейджоїв, прозваних за суворість і безжалісність «the iron men» [18, с. 794].

Представники останнього величного дому з перерахованих the Tyrells єдині не пов'язані з тваринними знаками. Їхній тотем – рослинного походження, який також положено і в основу геральдичного символу роду: «The Tyrell sigil is a golden rose on a grass-green field. Their words are *Growing Strong*. <...> The Tyrells rose to power as stewards to the Kings of the Reach, whose domain included the fertile plains of the southwest from the Dornish marches and Blackwater Rush to the shores of the Sunset Sea. Through the female line, they claim descent from Garth Greenhand, gardener king of the First Men, who wore a crown of vines and flowers and made the land bloom» [18, с. 793]. Нагадаємо, традиційна геральдична емблема Англії та Гемпширу зображується у вигляді подвійної троянди, виконаної у «природних» кольорах: біла квітка зверху червоної, як символ об'єднання ворожих королівських династій Ланкастерів та Йорків. Троянда Тіреллів – чотирихпелюсткова квітка, що супроводжує одяг і речі, які належать Тіреллам. При цьому члени родини є зовнішньо такими ж прекрасними та тендітними, як і знак їхньої родини, але подібно до троянди усі вони здатні себе захистити. Так Лицар Квітів Лорас Тірелл несподівано скидає з коня непереможного Гору на лицарському турнірі на честь правиці короля. Цікаво, що саме прізвисько «Лицар Квітів» сягає однойменної картини 1894 року «Рыцарь Цветов» – художник Georges Rochegrosse, нав'язаної другою дією опери Р. Вагнера «Парсифаль»:

У творі є ще одна тварина, що заслуговує на увагу. На відміну від родинного бестіарію, вона не належить жодному дому. Це ворон. У романі він замість голуба приносить вісті. Крім того, у своїх снах ворона починає бачити Бран Старк після свого падіння і втрати здібності ходити. Ворон показує йому минуле, давноминуле і майбутнє. Він представлений містичним птахом, поява якого знаменує перехід молодого Старка у варга – «це окремих випадок перевертня, перевертень-вовк, точніше, людина, здібна постійно вселятися в вовка чи лютоволка»; «Перевертневі треба встановити міцний емпатичний зв'язок з істотою, чию шкуру він буде «надягати». Зазвичай така істота одна-єдина, і перевертень ставиться до неї, як до вірного друга. Цей зв'язок дуже міцний: тварина сприймає страх і біль свого господаря навіть на відстані і може збожеволіти, якщо господар буде убитий; точно так само і перевертень важко переживає смерть своєї тварини» [16].

У кельтів ворон був не лише зловісною тінню після бою, але й вважався мудрою, знаючою істотою, оракулом.

На даний момент ворон є національним символом Британії. Особливий статус мають тауеровські ворони. Королівська казна витрачає щомісяця 120 фунтів (більш ніж 200 доларів) на утримання цих птахів, яких годує йомен, що присвятив себе цій службі. Згідно з легендою, якщо ворони коли-небудь покинуть Тауер, то британська корона і британське королівство падуть.

Таким чином, характер тотемних тварин, яких автор обирає для своїх героїв, не випадковий. Усі вони так чи інакше, йдуть своїм корінням до історії Британських островів і пов'язані з племенами чи легіонами-завойовниками даної території – кельтами, римлянами, скандинавами тощо. Міфологічні характеристики даного бестіарію переносяться на тотеми домів Мартіна з елементами деякого переосмислення. У творі спостерігається змішання понять тотемізму і геральдики. Кожен тотем роду, з яким тісно пов'язана доля його володаря, є водночас і геральдичним символом сім'ї. Тваринні чи рослинні тотеми відіграють важливу роль у творі, детермінуючи вдачу свого власника, його дії, супроводжуючи життя головних героїв, яке в деяких випадках є віддзеркаленою долею тварини, з якою вони мають тісний зв'язок.

Література

1. Амонтикамава, Кракен и дозволенное двоежёнство // Санктпетербургский вестник, 1779. – Ч. 3. – Янв. – С. 137 – 140.
2. Генинг В.Ф. Проблема происхождения и древнейших этапов развития этносов / И.Ф. Генинг // Труды V Международного конгресса археологов-славистов, Киев, 18 – 25 сентября 1985г. : В 4 т. – К.: 1988. – Т. 4.
3. Дьяконов И.М. О прародине носителей индоевропейских языков / И.М. Дьяконов // Вестник древней истории. – 1982. – №3 – 4.
4. Зайцева С.Д. Англия в далёком прошлом / С.Д. Зайцева – М.: «Просвещение», 1981. – 254 с.
5. Керлот Хуан Эдуардо. Словарь символов / Хуан Эдуардо Керлот. – М. : REFL-book, 1994. – 608 с.
6. Колеман Джон. Комитет 300 / Джон Колеман. – [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа: <http://ligis.ru/librari/1455.htm>.
7. Лубський В. І. Релігієзнавство : [підручник] / В. І. Лубський, В. І. Теремко, М. В. Лубська. – К. : Академвидав, 2002. – С. 367 – 381.
8. Ненний. История бриттов / Ненний [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/rus/Nennius/framenenn.htm>.
9. Плетнёва С.А. Хазары / С.А. Плетнёва. – М. : Наука, 1976. – 96 с.
10. Плиний Гай Секунд. Естественная история / Гай Плиний Секунд Старший // Вопросы истории естествознания и техники, 2007. – № 3. – С. 110-142.

11. Символы, знаки, эмблемы: Энциклопедия. – 2-е изд. – М.: ЛОКИД-ПРЕСС: РИПОЛ классик, 2005. – 495с.
12. Тотемные животные. Животные кельтских мифов [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа: <http://mcgregor.narod.ru/totem.htm>.
13. Туле (легендарный_остров) [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
14. Ужасный волк [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org>.
15. Широкова Н.С. Культура кельтов и нордическая традиция античности/ Н.С. Широкова – СПб. : Евразия, 2000.
16. A-Game-of-Thrones-Guide [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа : <http://7kingdoms.ru/2011/guide-game-of-thrones>.
17. Aho Barbara. The Merovingian Dynasty / Barbara Aho. [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа : http://www.bibliotecapleyades.net/merovingians/merovingios_04.htm.
18. Martin George R.R. A Game of Thrones / George R.R. Martin – Falkirt, Stirlingshire : Clays Ltd. – 803 p.
19. Richer John, Saywell John, Spring Earle, Vallery Hugh. The British Epic / John Richer, John Saywel, Earle Spring, Hugh Vallery. – Toronto : Clarke, Irwing and Company Ltd. – 1967. – 347 p.

Анотація

Стаття присвячена визначенню місця і ролі тотемних тварин у сюжеті роману Дж.Р.Р. Мартіна «Гра престолів» та аналізу специфіки пов'язаних з ними номінацій. У ході дослідження визначено походження бестиарію Мартіна, що йде своїм корінням до кельтської, скандинавської та античної міфології; спостерігається змішання понять тотемізму і геральдики.

Ключові слова: тотемізм, геральдика, зоосимволізм.

Аннотация

Статья посвящена определению места и роли тотемных животных в сюжете романа Дж.Р.Р. Мартина «Игра престолов» и анализу специфики связанных с ними номинаций. В ходе исследования определено происхождение бестиария Мартина, уходящего своими корнями к кельтской, скандинавской и античной мифологии; наблюдается смешение понятий тотемизма и геральдики.

Ключевые слова: тотемизм, геральдика, зоосимволизм.

Summary

The article deals with the totemic animals, their place and role in the plot of the novel by J.R.R. Martin “A Game of Thrones” and analyses the specific character of the respective nominations. In the course of study it has been identified that the origin of Martin’s bestiary is rooted in Celtic, Scandinavian and

Antique mythology; and there can be retraced a confusion of such notions as a totem and heraldry.

Key words: totems, heraldry, zoosymbolism.